

Assignatura:	22673 ART CATALÀ MEDIEVAL			
Professor/a:	Anna Orriols Alsina			
Cicle:	PRIMER	Curs:	SEGON	Quadrimestre: SEGON
Crèdits:	5	Tipus:	OBLIGATÒRIA	
Horari de classe:	Grup 2: Dimarts i Dijous 13:00 – 14:30			

TEMARI:

- 1.- **Introducció.**- Plantejament del curs. Programa i bibliografia. Periodització. Referència als períodes precedents: primer art cristià; domini visigòtic. El conjunt de Terrassa. Ocupació musulmana.
- 2.- **Segles IX i X.**- De la Marca Hispànica a la independència dels comtats catalans. Problemes de terminologia; " preromànic". Arquitectura: Sant Miquel de Cuixà. Sant Pere de Rodes.
- 3.- **Segle XI.**- Consolidació dels comtats catalans. Arquitectura: L'arquitectura del "primer romànic": historiografia; Puig i Cadafalch; picapedrers llombards. Paper d'Oliba com a promotor. Ripoll. Vic Cardona. Segona meitat de l'XI. Frontanyà. Arts figuratives de la primera meitat de l'XI: Relleus rossellonesos. Biblies de Ripoll i Rodes.
- 4.- **Pintura romànica.** Qüestions preliminars. Pintura mural. Panorama general. Obres: cercles de Pedret i Osormort. Pintura sobre taula. Tipologia i funció; relació amb d'altres arts. Obres. Il·lustració de manuscrits: Beatus de Torí. Altres arts. El brodat de la Creació de Girona.
- 5.- **Segle XII.** Arquitectura i escultura.- Pervivència de fórmules. Noves capçaleres: Sant Joan de les Abadesses. Besalú. Seu d'Urgell. Incorporació de l'escultura. Plantejaments generals. Tallers del Rosselló: Cuixà; Serrabona; difusió de fórmules. Ripoll, la portada. Cercle de Cabestany. Solsona. Els claustres de Girona i Sant Cugat, orígens i derivacions.
- 6.- **A l'entorn del 1200.** Política expansiva i romànic d'inèrcia. Catedrals de la Catalunya Nova: Lleida i Tarragona. L'"estil 1200". Pintura sobre taula i pintura mural. Il·lustració de manuscrits. *Liber feudorum*.
- 7.- **El cister.** Plantejaments teòrics; Sant Bernat; el monestir; difusió de l'orde. Resultats pràctics; un "art cistercenc"? Poblet; Santes Creus.
- 8.- **Gòtic.**- Aproximació general. clients i artistes en el gòtic català. La clientela: reialesa, església, noblesa i burgesia. Els artesans. Contractes d'obra.
- 9.- **Inicis del gòtic. Segle XIII.**- Expansió mediterrània.- Els ordes mendicants i la primera arquitectura gòtica. Santa Caterina de Barcelona.- Escultura. Mestre Bartomeu. Sepulcres de Santes Creus. Pintura i miniatura: gòtic lineal d'arrel francesa: pintures murals de Lleida i Perpinyà. Pintura sobre taula: Soriquerola i entorn.
- 10.- **L'arquitectura gòtica del XIII i XIV.**- Arquitectura religiosa. Catedrals. Barcelona i Girona. Berenguer de Montagut: Santa Maria del Mar i Santa Maria de Manresa. Arquitectura civil: llotges, palaus i drassanes.
- 11.- **Escultura del XIV.**- Mestres foranis i mestres catalans. Sepulcres de Santa Eulàlia de Barcelona i de Joan d'Aragó a Tarragona. Aloi de Montbrai. Bartomeu de Robio i Jaume Cascalls. Pere Moragues. Panteons (Poblet, Bellpuig). Retaules d'alabastre. Orfebreria: baldaquí i retaule de Girona.
- 12.- **Pintura i miniatura del XIV.**- Corrent italià. Ferrer i Arnau Bassa: noves lectures. Llibre d'Hores de Maria de Navarra. Rafael Destorrents; els Serra i la clientela burgesa; derivacions. Llibres per als jueus.
- 13.- **L'escultura pels volts del 1400.**- L'escola de Barcelona. Sanglada; Pere Oller; Pere Johan i el retaule maor de la catedral de Tarragona.
- 14.- **Pintura i miniatura del gòtic internacional.**- La miniatura i la introducció del gòtic internacional; Ramon Destorrents. Missal de Santa Eulàlia; Breviari de Martí l'Humà. Pintura.- Lluís Borrassà; Bernat Martorell. Altres pintors.
- 15.- **Crisi i fi de l'Edat Mitjana.** Segona meitat del XV. Arquitectura i escultura. Pintura; incidència dels flamencs; Lluís Dalmau. Jaume Huguet.

BIBLIOGRAFIA

- * Només s'hi recullen obres de tipus general, on es trobaran citats estudis monogràfics.
- * Al llarg del curs s'aniran comentant els títols de la bibliografia.
- * Hi ha una sèrie de lectures obligatòries, que s'especifiquen a part.

* Els títols antics (anteriors a 1965) consten aquí més com a referència historiogràfica que com a eina de consulta per a primer cicle.

Obres generals

- DALMASES, N. de / JOSÉ I PITARCH, A., *Història de l'art català*, Eds. 62, Barcelona, vols. I-III:
I.- *Els inicis i l'art romànic. S. IX-XII*, Barcelona 1986 (2a. ed., 1988);
II.- *L'època del cister. s. XIII*, Barcelona 1985;
II.- *L'art gòtic. ss. XIV-XV*, Barcelona 1984 (2a. ed. 1986).
- Art de Catalunya- Ars Cataloniae*, col·lecció dirigida per X. Barral i Altet, Edns. L'Isard, Barcelona 1997– (en curs de publicació)
vol. 4.- *Arquitectura religiosa antiga i medieval*
vol. 6.- *Escultura antiga i medieval*, 1997.
vol. 8.- *Pintura antiga i medieval*, 1998.
vol. 10.- *Arts del llibre. Manuscrits, gravats, cartells*, 2000.

* Cal considerar també els capítols relatius a l'art català medieval inclosos en algunes obres de caràcter més general (J. Yarza, per exemple)

Actes de congressos

- Art català. Estat de la qüestió*, publicat en el marc del Vè Congrés Espanyol d'Història de l'Art, Barcelona 1984.
- Arquitectura a Catalunya. Segles IX, X i primera meitat de l'XI*, Simposi Internacional (Girona 1988), Universitat de Girona, 1994.
- Congrés de la Seu Vella de Lleida. Actes*, Estudi General de Lleida / Universitat de Barcelona / Paeria, Lleida 1991.
- Simposi internacional sobre les esglésies de Sant Pere de Terrassa*, Terrassa [1991] 1993.
- Jaume Huguet. 500 anys*, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, Barcelona 1992. 259 pp.
Inclou les Jornades d'estudi sobre Jaume Huguet (Valls, desembre de 1992) i catàleg d'obres.
- L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó* (Lleida, 14-16 gener 1998). *Actes*, J. Yarza i F. Fité (eds.), Universitat de Lleida / Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida 1999.

Catàlegs d'exposicions

- Thesaurus. L'art dels bisbats a Catalunya, 1000-1800*, 2 vols., Fundació Caixa de Pensions, Barcelona 1985-1986.
- L'època de les catedrals. Romànic i Gòtic. Tresors del MAC / Museu d'Història de la Ciutat*, Ajuntament de Girona 1988.
- Millenium. Història i art de l'església catalana*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1989.
- La Seu Vella de Lleida. La Catedral. Els promotors. Els artistes (s. XIII-XV)* (Lleida 1991), Generalitat de Catalunya, Barcelona 1991.
- Catalunya medieval*, Generalitat de Catalunya / Lunweg, Barcelona 1992.
- Pallium. Exposició d'Art i Documentació* (27 juny-30 setembre 1992), Tarragona 1992.
- Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya* ("Catàlegs del fons del MNAC" 1), Barcelona 1992.
- La descoberta de la pintura mural romànica catalana. La col·lecció de reproduccions del MNAC*, ("Els dossiers del MNAC", 1) "exposició-dossier", inaugurada el 23 de març del 1993.
- Pulchra. Centenari de la creació del Museu Diocesà de Lleida*, Lleida 1993.
- Cathalonia. Arte gótico en los siglos XIV-XV*, catàleg exposició (Museo del Prado, 22 abril - 8 juny 1997), Madrid 1997.
- Mallorca gòtica*, catàleg exposició (MNAC, 18 desembre - 28 febrer 1999), Barcelona 1998.
- Catalunya a l'època carolíngia. Art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*, catàleg exposició (MNAC, 16 desembre 1999 - 27 febrer 2000), Barcelona 1999.

Catàlegs i guies de museus

- AINAUD DE LASARTE, J., *Museu d'Art de Catalunya. Art romànic. Guia*, Barcelona 1973.

GROS I PUJOL, M.S., *Museu Episcopal de Vic. Romànic*, AUSA, Sabadell s.d. (1991).
BRACONS I CLAPÉS, J., *Catàleg de l'escultura gòtica al Museu Episcopal de Vic*, Vic 1983.
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg d'Art Romànic i Gòtic, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1990.
Catàleg d'escultura i pintura medievals. Fons del Museu Frederic Marès, I, Ajuntament de Barcelona 1991.

* el fons romànic d'aquests i altres museus és estudiat en diferents volums de la col·lecció *Catalunya Romànica* (*vid. infra*).

Publicacions periòdiques

(es recullen aquelles on amb regularitat apareixen estudis sobre art medieval català)

Locus Amoenus (Universitat Autònoma de Barcelona, 1995-)
D'Art (Universitat de Barcelona, 1972-);
Quaderns d'Estudis Medievals (Barcelona 1980-1988);
Lambard (Amics de l'Art Romànic, Barcelona 1985-);
Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa (Centre Permanent de Recherches et d'Études préromanes et romanes, Abadia de Sant Miquel de Cuixà, Prada de Conflent, 1970-).

Preromànic i romànic

Catalunya Romànica, 27 vols., Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1984-1998. En endavant citada com a CR. Recomanables alguns capítols del darrer volum (CR XXVII) que se citen a l'apartat corresponent.

Del romà al romànic. Història art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X, Enciclopèdia catalana, Barcelona 1999.

BARRAL I ALTET, Xavier, *L'art pre-romànic a Catalunya, segles IX-X*, Eds. 62, Barcelona 1981.

JUNYENT, Eduard, *L'arquitectura religiosa en la Catalunya carolíngia*, Discurs de recepció a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Barcelona 1963.

JUNYENT, E., *L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic*, Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona-Montserrat 1983.

PUIG I CADAVALCH, Josep, *La geografia i els orígens del primer art romànic*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1930 (ed. francesa, París 1935).

PUIG I CADAVALCH, J. / FALGUERA, A. de / GODAY I CASALS, J., *L'arquitectura romànica a Catalunya*, 3 vols. en 4 toms., Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1909-1918. Edició facsimil, Barcelona 1984.

CARBONELL I ESTELLER, Eduard, *El primer romànic en Catalunya* (cuadernos de Arte Español, 15), Historia 16, Madrid 1991.

DURLIAT, Marcel, *Roussillon roman* (col. "Zodiaque - La Nuit des Temps"), La Pierre-qui-vire, 1958 (reedicions posteriors; traducció catalana per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973).

AINAUD DE LASARTE, Joan, *Catalogne romane*, 2 vols. (col. "Zodiaque - La nuit des temps"), La Pierre-qui-vire 1994 (edició recent, que substitueix l'obra del mateix títol escrita per Eduard JUNYENT, publicada el 1960-61 (se'n va fer traducció catalana a Publicacions de l'Abadia de Montserrat)

JUNYENT, E., *Catalunya romànica*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2 vols.:

I. *L'arquitectura del segle XI*, Montserrat 1975.

II. *L'arquitectura del segle XII*, Montserrat 1976.

WHITEHILL, Walter M., *L'art romànic a Catalunya. Segle XI*, Eds. 62, Barcelona 1974.

CARBONELL I ESTELLER, Eduard, *L'art romànic a Catalunya. Segle XII*, 2 vols., Eds. 62, Barcelona 1974-1975.

ADELL I GISBERT, J.A., *L'arquitectura romànica* (col. "Coneguem Catalunya"), Barcelona 1986.

DURLIAT, M., *Existeix un art romànic català?. Reflexions sobre l'arquitectura catalana del segle XI*, Artur Ramon i Manuel Barbié editors ("Opera Minora" 3) [Barcelona] 1988.

CAMPS I SÒRIA, J., *El final del romànic en Catalunya* (Cuadernos de Arte español, 43), Madrid 1992.

ADELL I GISBERT, Joan-Albert, "L'arquitectura religiosa", CR XXVII, 1998, p. 63-92.

BARRAL I ALTET, X., "Observacions sobre l'escultura monumental romànica a Catalunya", CR XXVII, 1998, p. 93-102.

CAMPS I SÒRIA, Jordi, "L'escultura dels claustres. Del segle XI al segle XIII", CR XXVII, 1998, p. 103-115.

*

- AINAUD DE LASARTE, Joan, *La pintura catalana. La fascinació del romànic*, Skira-Carroggio, Barcelona 1990.
- SUREDA, Joan, *La pintura romànica a Catalunya*, Alianza ("Alianza Forma" 17), Madrid 1981.
- CARBONELL I ESTELLER, E., *La pintura mural romànica* (col. "Coneguem Catalunya"), Barcelona 1984.
- ALCOLEA, Santiago / SUREDA, Joan, *El romànic català. Pintura*, Barcelona 1975.
- GUDIOL I CUNILL, Josep, *Els primitius* (col. "La pintura medieval catalana", vols. I-III):
- 1a. part, *Els pintors. La pintura mural*, Barcelona 1927.
 - 2a. part, *La pintura sobre fusta*, Barcelona 1929.
 - 3a. part, *Els llibres il·luminats*, Barcelona 1955 [1931].
- BLASCO, Anna M., *La pintura romànica sobre fusta* (col. "Conèixer Catalunya"), Barcelona 1979.
- BOHIGAS, Pere, *La ilustración y la decoración del libro manuscrito en Cataluña. Período románico*, Barcelona 1960.

Gòtic

- DURLIAT, Marcel, *L'art en el regne de Mallorca*, Ed. Moll, Mallorca 1989 (2a ed.) (ed. or. francesa, Toulouse 1962)
- DURAN I SANPERE, Agustí, *Barcelona i la seva història*, vol. III, *L'art i la cultura*, Curial, Barcelona 1975.
- ESPAÑOL BERTRAN, Francesca, *Els escenaris del rei. Art i monarquia a la corona d'Aragó*, Angle, Manresa 2001.
- FREIXAS I CAMPS, Pere, *L'art gòtic a Girona. Segles XIII-XIV*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1983.
- MOLINA I FIGUERAS, Joan, *Arte, devoción y poder en la pintura tardogòtica catalana*, Universidad de Murcia, 1999.

*

- AINAUD DE LASARTE, J., *La pintura catalana. De l'esplendor del Gòtic al Barroc*, Skira-Carroggio, Barcelona 1990.
- GUDIOL I RICART, J., / ALCOLEA I BLANCH, S., *Pintura gòtica catalana*, Polígrafa, Barcelona 1987.
- LLOMPART, Gabriel, *La pintura gòtica a Mallorca*, Polígrafa, Barcelona 1987.
- SUREDA, J., *La pintura gòtica catalana del segle XIV* (col. "Coneguem Catalunya" 26), Barcelona 1989.
- PLANAS, Josefina, *El esplendor del gòtic catalán. La miniatura a comienzos del siglo XV*, dicions de la Universitat de Lleida, Lleida 1998.
- GUDIOL I CUNILL, J. / SANPERE I MIQUEL, S., *Els trescentistes* ("La pintura mig-eval catalana" IV-V), 2 vols., Barcelona s.d. (1924).
- SANPERE I MIQUEL, S., *Los cuatrocentistas catalanes. Historia de la pintura en Cataluña en el siglo XV* ("La pintura mig-eval catalana"), 2 vols., Barcelona 1906.

Aspectes diversos

- DALMASES, Núria de, *L'orfebreria* (col. "Conèixer Catalunya"), Barcelona 1979.
- BARRAL I ALTET, Xavier, *Els mosaics de paviment medievals a Catalunya*, Artestudi, Barcelona 1979.
- GUDIOL I CUNILL, Josep, *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*, Impr. Anglada, Vic 1902 [2a. ed. en 2 vols. 1931].
- Corpus Vitrearum Medii Aevii*, Barcelona (en curs de publicació. Alguns volums apareguts de la Sèrie de Catalunya: Girona, Santa Maria del Mar...).
- MONREAL, L. / RIQUER, M. de, *Els castells medievals de Catalunya*, 3 vols., Ariel, Barcelona 1958-1969.
- VVAA, *Els castells catalans*, 7 vols., Rafael Dalmau, editor, Barcelona 1967-1979 (reedició recent).
- BOLÓS I MASCLANS, Jordi, "L'arquitectura civil i militar i l'arqueologia", *CR XXVII*, 1998, p. 19-62.
- LLARÁS USÓN, Celina, "La talla", *CR XXVII*, 1998, p. 117-126.

LECTURES

Articles

- Isidro G. BANGO TORVISO, "San Vicente de Cardona. Prototipo canónico del primer románico", *Homenatge a mossèn Jesús Tarragona, Lleida*, Lleida 1996, p. 89-105.
- Joaquín YARZA LUACES, "Estudi de les pintures romàniques de Sant Quirze de Pedret", a *El Berguedà* ("Catalunya Romànica" XII), Barcelona 1985, pp. 218-234.
- Joaquín YARZA LUACES, "Notes introductòries i aspectes generals sobre la portada de Santa Maria de Ripoll", a *El Ripollès* ("Catalunya Romànica" X), Barcelona 1987, pp. 241-252.
- Isidro BANGO TORVISO, "La catedral de Lleida. De la actualització de una vieja tipologia templaria. Conservadurismos y manierismos de su fábrica", *Congrés de la Seu Vella de Lleida. Actes* (6-9 març 1991), Lleida 1991, p. 29-37
- Josep BRACONS I CLAPÉS, "L'art gòtic a Catalunya. Una introducció" *Girona a l'abast. IV-V-VI*, cicle de conferències, Bell-lloc del Pla, Girona 1996, p. 141-160.
- Francesca ESPANOL I BERTRAN, "Clients i promotors en el gòtic català", a *Catalunya medieval*, catàleg de l'exposició, Barcelona 1992, pp. 217-231.

Textos i documents

- Reunions d'arquitectes del 1386 i del 1416 sobre la construcció de la catedral de Girona. Traduccions extretes de *Arte medieval II*, ed. per J. Yarza et al. (col. "Fuentes y Documentos para la Historia del Arte" 3), Gustavo Gili, Barcelona 1982.
- Contracte de Ferrer Bassa per a pintar la capella de Sant Miquel del monestir de Pedralbes (1346). Traducció extreta de *Arte medieval II*, ed. per J. Yarza et al. (col. "Fuentes y Documentos para la Historia del Arte" 3), Gustavo Gili, Barcelona 1982.
- Contractes d'aprenentatge de l'ofici de pintor. Publicats per Josep Mª MADURELL I MARIMON, "El pintor Lluís Borrassà. Su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras", *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. VIII, ap. doc. 122 (pp. 125-126) i 262 (p. 289).
- Contracte amb Lluís Borrassà per al retaule de Guardiola (1404). Publicat per Josep Mª MADURELL I MARIMON, "El pintor Lluís Borrassà. Su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras", *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. VIII (1950), doc. 142 (pp. 153-155).
- Contracte amb Bernat Martorell per al retaule de Púbol (1437). Publicat per Agustí DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, vol. III: *L'art i la cultura*, Curial, Barcelona 1975, pp. 88-89.
- Contracte amb Lluís Dalmau per al retaule de la Verge dels Consellers (1443). Publicat per Salvador SANPERE I MIQUEL, *Los Cuatrocentistas catalanes*, Barcelona 1906, vol. II, doc. IX.